

A POESÍA SOCIOLINGÜÍSTICA DE FLORENCIO DELGADO GURRIARÁN

THE SOCIOLINGUISTIC POETRY OF FLORENCIO DELGADO GURRIARÁN

Xesús Alonso Montero
Real Academia Galega

Resumo: A biografía de Florencio Delgado Gurriarán en relación coa lingua galega foi insólita, singular realmente. Décadas antes de “Deitado fronte ao mar...”, poema composto por Celso Emilio Ferreiro en 1962, Delgado Gurriarán compuña e publicaba poemas de temática sociolingüística; o primeiro deles “Opiniós sobre o galego”, data de abril de 1931. Repasamos aquí aos seus textos en verso sobre a problemática social do idioma galego, produción pola que, no século xx, Delgado Gurriarán foi un pioneiro.

Abstract: The biography of Florencio Delgado Gurriarán in relation to the Galician language was unusual and truly unique. Decades before “Deitado fronte ao mar” (“Laid Down Before the Sea”), a poem written by Celso Emilio Ferreiro in 1962, Delgado Gurriarán composed and published poems on sociolinguistic themes; the first was “Opiniós sobre o galego” (“Opinions on Galician”), April 1931. This study reviews his poetic texts on the social problems of the Galician language, a topic on which, in the 20th century, Delgado Gurriarán was a pioneer.

Palabras chave: Florencio Delgado Gurriarán, poesía, sociolingüística, Celso Emilio Ferreiro, Manuel María, Manuel Rodríguez López.

Key words: Florencio Delgado Gurriarán, poetry, sociolinguistics, Celso Emilio Ferreiro, Manuel María, Manuel Rodríguez López.

O 3 de novembro de 2020 pronunciei, na Real Academia Galega, a conferencia “A poesía sociolingüística de Florencio Delgado Gurriarán” no marco dun simposio dedicado ó escritor que fora protagonista do Día das Letras Galegas dese ano. Poucos meses antes, publicara eu, na editorial Galaxia, o libro *Florencio Delgado Gurriarán, poeta na terra, na guerra e no exilio*, volume no que figuraba un capítulo titulado “«Falan castelán» e outros poemas sociolingüísticos” (2022, pp. 103-120). O exposto nese capítulo, no esencial (e no menos esencial), guiou a miña conferencia da Academia, que foi, como o público lembrará, unha conferencia dita e non escrita. Agora (abril de 2023), á hora de ofrecer o texto para o *Boletín* da institución, reproduzo, con algún que outro retoque, as páxinas do mencionado capítulo. Ademais desta observación preliminar, debo ofrecer, nesta edición, algunhas noticias e consideracións sobre a biografía lingüística de Delgado Gurriarán, abordadas nos compases iniciais da conferencia do 3 de novembro de 2022.

En efecto, a biografía do noso poeta en relación coa lingua, coa lingua galega, foi, no seu concreto tempo, na miña opinión, insólita, singular realmente. En Córghomo, o neno Florencio falaba, cos seis pais e irmáns, en galego, malia que a súa familia era dona de importantes viñedos, e o pai, un profesional, un perito agrícola. Na Galicia de 1910, a lingua social, no fogar, de familias destas características socioeconómicas era o castelán. Así pois, o neno Florencio encaixaba de cheo, no Córghomo de comezos de século, cos rapaces da aldea, falantes, nos seus xogos na eira ou no torreiro, en galego. Xa na casa, o neno Florencio seguía a empregar a lingua dos xogos e dos compañeiros, fillos de campesiños.

Rapazote aínda, Florencio residirá, a causa dos traslados profesionais do pai, en Palencia e en Valladolid, onde estuda a carreira de Dereito. Pero as visitas á aldea, a Córghomo, nas vacacións, manteñen moi vivo o falar da infancia no seu espírito. Xa o marcará, de rapaz, a lectura de *Aires da miña terra*, de Curros Enríquez, libro “que parte de un contacto con el pueblo”, confesaríalle en 1979 á súa entrevistadora, a antropóloga mexicana Dolores Pla. É a entrevistadora á que lle revelou, na mesma conversa, que “nosotros, en el seno de la familia, hablamos en gallego”. En realidade, a publicación galega que o marcou dun xeito definitivo, ós 17 anos, foi un número da revista *A Nosa Terra* (decembro de 1920) que seu pai lle trouxera da casa dun afiador. Anos despois da lectura daquel número da revista, aclararía que xa “non era un Robinsón do galeguismo”.

Este é o Delgado Gurriarán que, no longo exilio de México, asesorou filoloxicamente a moitos colaboradores das revistas galegas e o que tratou de transmitirles non só o compromiso coa causa do vello idioma senón o interese polo coidado do seu uso. Non é estraño, pois, que un cidadán con esta biografía lingüística fose, ademais dun dos primeiros escritores monolingües en Galicia, alguén que cultivou, con paixón, ese xénero pedagóxico que denominamos poesía

sociolingüística, xénero non cultivado, antes de 1962 (Celso Emilio Ferreiro), polos seus contemporáneos.

Non sabemos de escritores do seu tempo que publicasen textos en verso sobre a problemática social do idioma galego. Nesta cuestión, Delgado Gurriarán foi, no século xx, un pioneiro. Entre nós, son moitos os que recordan (e bastantes os que memorizaron) aquel poema de Celso Emilio Ferreiro que o autor titulou “Deitado fronte ao mar...” e que comeza cun verso miles de veces citado: “Língua proletaria do meu pobo”. Pero este poema é de 1962, data do libro *Longa noite de pedra*, que o acolle. Agora ben, moito antes, décadas antes, Florencio Delgado Gurriarán compuña e publicaba poemas de temática sociolingüística. Titúlase o primeiro, que data de abril de 1931, “Opiniós sobre o galego”.¹ É o que comeza con estes dous versos: “Preguntade a calquer neniño pera / dos que a feixes se atopan polas vilas”. É sorprendente que os poetas galeguistas do tempo da II República non fixesen incursións neste eido, nin sequera un poeta tan demótico como Celso Emilio Ferreiro, daquela xa poeta édito.

Delgado Gurriarán, no mesmo 1931, publicou a sátira “Carta de Guan de la Era al doutor Nuevo Campito”.² De 1934 é o seu poema máis significativo, “Falan castelán”, poema co que o autor estaba moi comprometido, tanto que, en vida del, reproducíuno en tres ocasións (1943, 1945, 1986) e reelaborouno en dúas delas.³ Xa no exilio, o noso escritor volveu sobre algúns dos temas sociolingüísticos. Tamén sorprende que os poetas galeguistas posteriores a 1962 (“Língua proletariado meu pobo”) tardasen algúns anos en debuzárense sobre esta temática. De 1968 é “Pliego de descarga” de Manuel María,⁴ logo o poeta máis prolífico, nesta liña, da historia literaria de Galicia (segundo o profesor Xosé Ramón Freixeiro Mato, autor de trinta e catro textos en verso, 2015).⁵ Ofrezco os seis primeiros versos e os sete derradeiros deste poema de 1968:

Cómo hei falar galego e deixar
que o falen os meus fillos?
Considere atentamente
e logo xuzgue: eu son
da clase media, un señorito,
veño de xente fina.

1 *Heraldo de Galicia*. Ourense, 23/V/1931.

2 *Heraldo de Galicia*. Ourense, 14/XII/1931.

3 *A Nosa Terra* 330. Logo, en *Cancioneiro da loita galega* (México, 1943), *El Orensano* 7 (Buenos Aires, 10/II/1943), e *O soño do Guieiro* (1986).

4 No libro *Proba documental* (1968). En edicións posteriores titula o poema “Prego de descargos”.

5 Véxase o meu artigo “A musa sociolingüística de Manuel María” (2017, pp. 28-29).

[...]

E si non está aínda convencido
—eu coído que si, que non será
vostede testalán— mire a lingoaxe
que emprega en Galicia a Santa Eirexa,
sempre nai amorosísima,
mestra infalíbel,
gardadora fidel do seu rebaño.

Está ben claro que quen fala aquí non é o cidadán Manuel María, é un eu poético que se identifica coa “filosofía” dun señorito desleigado, sobre o que o escritor ironiza.

Este poema ten un precedente —coñecerá ou non Manuel María— no primeiro sociolingüístico de Delgado Gurriarán, o de 1931, que comeza:

Preguntade a calquer neniño pera
dos que a feixes se atopan polas vilas,
qué opinión é a que ten da nosa fala
e diravos axiña
“Yo te soy más gallego que cualquiera,
mas icaray! ¿voy hablar cual los paisanos?
¡No en mis días!, yo te soy hombre fino,
no te soy ordinario”

Nos versos de Delgado Gurriarán tamén se ridiculiza o castrapo, do que o “neniño pera” non sente vergoña porque nin sequera se decata de tal mixtilingüísmo.

Polas mesmas datas de Manuel María, achegábase á poesía sociolingüística un escritor cinco anos máis novo, Manuel Rodríguez López (1934-1990). Fíxose poeta na emigración (en Barcelona), e a súa obra poética non está allea nin á súa condición de emigrante nin ós pobres do mundo, vello viveiro de emigrantes. No seu libro de 1968, *Poemas populares galegos*, en “Xaniño”, o autor comunícalle ó tal Xaniño:

Non teimei escribir pró señorito,
nin pró rendista ni'o señor fidalgo,
envolveito en amores,
con forte lume e bo xantar nos pazos.

Escribín, cheo de amor, práns nosas xentes,
que, á forza, camiñaron
deica lonxanas, estranxeiras terras,
en procura de pan e de traballo.

Non son alleos estes versos, quizais, a aqueles de Celso Emilio:

Non falo pra os soberbios,
non falo pra os ruís e poderosos,
non falo pra os finchados,
non falo pra os estúpidos,
non falo pra os baleiros.

O noso poeta, Rodríguez López, continúa

Escribín pró labrego que inda ESPERA,
revolvendo terróns co vello arado,
a traballar de lusco a fusco sempre,
para comer sen compango.
Escribín na linguaxe adeprendida
xunto á lareira de ña nai nos brazos.

Nos versos finais, Celso Emilio aclaraba:

... falo pra os que agoantan rexamente
mentiras e inxusticias de cotío
[...]
Eu non podó arredar as miñas verbas
de tódolos que sofren neste mundo.

Celso Emilio, no verso 10, reivindicaba: “falar a fala nai”, quizais a “ña nai” de Rodríguez López.

No poema “Castrapo”, castrapo é o pintoresco castelán que falan os señores da vila ós seus nenínos, tan pintoresco que

esmaiolado o probe,
con erros tantos,
que un burgalés chorara
de ouvir falalo...

Tales señores da vila empregan o castelán ou o castrapo

Pra distinguirse sempre
do probe aldeano,
interpoñen adrede
ise valado
entre a caste dos ricos
e a dos escravos.

Quizais ó noso poeta fóselle un pouco a man no último verso, pero está claro que, sexan as señoras da vila esposas de homes poderosos ou de humildes empregados na Banca e os falantes de galego fillos dun zapateiro que non pasa fame ou dun taxista que acaba de deixar a aldea, para “a caste dos ricos” o idioma (o castelán, máis ou menos acastorado) funciona como signo de clase.⁶

Cunha concepción un pouco distinta, o poeta Florencio Delgado Gurriarán adiantouse como debelador do castrapo.

Un ano despois dos textos de Rodríguez López, un poeta moi novo, Darío Xohán Cabana (1952-2021), escribiu un poema contra o castrapo que reproducimos. Alumno meu daquela (1969), o poema acadara o segundo premio no Instituto Masculino de Lugo, centro no que o autor estudaba:

A min gústame o castrapo,
florido e maxestuoso,
que falan aló por Lugo
os “señores de buen tono”.
Pro máis me gusta o que falan
en vilas moi importantes,
cabezas de Axuntamento
con máis de mil habitantes.
Por certo que nestas vilas
dicen con cara riseira
—acáíselles moito ben—:
“los palurdos de la aldea”.
Todo o teñen esas vilas,
hasta aristocracia teñen:

6 Véxase o meu artigo “Poemas sobre a problemática sociolingüística en Galicia: dous textos pioneiros de Manuel Rodríguez López” (2018, pp. 17-19).

o médico i o barbeiro,
 o señor crego i o mestre.
 Dá gusto oílos falar
 nas tertulias do café...
 ¡Que palabras tan sonoras!
 ¡“aun, todavía, ayer...”!
 Case me faltan as verbas
 pra louvar estas cidades,
 así que louvádeas vós...
 ¡faredes o que poidades!

Son versos contra o castrapo, pero, no fondo, o texto denuncia o desleigamento dos aristócratas da vila, incluído o barbeiro (un desertor do sacho, diría Castela). É esta “aristocracia” a que alcuma ós galegofalantes “palurdos de la aldea”.⁷

Acheguémonos ó poema de Delgado Gurriarán de decembro de 1931: “Carta de Guan de la Era al doutor Nuevo Campito”. A rexouba xa está no título, no que o autor Guan de la Era (antes Xan d’Aira), se dirixe a Nuevo Campito (Novo Campelo). É histórico o destinatario. Trátase do catedrático de Medicina en Compostela, Antonio Novo Campelo (Muros, 1878-Santiago, 1948), que aparece nestes versos como furibundo detractor do labor galeguista do Seminario de Estudos Galegos, denominado, no verso 11, “Instituto”. O poeta, no seu afán de poñer na boca do detractor un castelán moi lonxe do galego, bota man de topónimos moi coñecidos: Celanova → Cellanueva, Pontevedra → Puentevedra, Oleiros → Olleros... A ridiculización é maiúscula en dous deles: Castrocaldelas → Castro cual d’ellas e Muxía → Ordeñaba. Moitos anos despois, en 1979, Delgado Gurriarán, en carta a Xosé Gayoso Díaz, grande amigo seu, fixo esta observación:

Era unha carta [o poema] escrita en castrapo. O castrapo —non o castelán, fermosa lingua— é a gafura dos dous idiomas, tanto do noso coma do oficial: o castrapo é o galego e o castelán entreveirados, enlixados e botados a perder mutuamente. O castrapo é o complexo de inferioridade dos nosos aldeáns, manifestado verbalmente. Naturalmente, eles non teñen a culpa, xa que esta tena o método do ensino en castelán nas escolas (ti sábelo mellor ca min). O castrapo é a morte do galego e a desfeita do castelán. Cecais sexa o xermolo

7 Publiqueino eu, por primeira vez, no meu libro *O que cómpre saber da lingua galega* (1969, p. 146). Figuraba, como texto final, nunha antoloxía de poemas “demóticos”: Curros Enríquez, Lugo Freire, Celso E. Ferreiro, Manuel María...

dunha nova lingua, lingua detrítica, semellante á linguaxe “pocha” dos mexicanos que viven nos Estados Unidos. E abonda.⁸

Ignoramos se os poetas anticastrapistas de 1968 e 1969 (Manuel María, Rodríguez López, Cabana) coñecían esta “carta” de Delgado Gurriarán, quevedesca sátira contra un entusiasta cultivador do castrapo nos anos trinta. En calquera caso, Florencio Delgado Gurriarán é o gran precursor, tamén nesta modalidade.

Como xa sinalamos, o poema máis definitorio da súa musa sociolingüística é o titulado “Falan castelán”, moi reeditado e retocado polo autor, tal como dixemos tamén. Ímolo reproducir enteiro na versión primeira, a de 1934.

<p>O vello cacique (¿quén mo quer mercar?) que dende o seu pazo amola ó paisán, 5 fala castelán.</p> <p>O repartimento das utilidás, tamén ven escrito 9 todo en castelán.</p> <p>O crego da aldeia, do inferno a falar pra meterlle medo ó probe aldeán, 14 fala castelán.</p> <p>Dille que condena se fai tal ou cal, fálalle do demo, 18 todo en castelán.</p> <p>O señoritiño da vila de... tal, con vento na testa, sen callos na mán, 23 fala castelán.</p> <p>Coma é cousa “fina” o alleo falar, dí cen mil asneiras, 27 todo en castelán.</p>	<p>Certo maragato, rico por roubar, que veu a Galiza vendendo... azafrán, 32 fala castelán.</p> <p>Él, que chegou magro e que está a estoupar, fixo os seus choíños, 36 todo en castelán.</p> <p>Aquel rapaz listo que anda a predicar en todol-os mítins por ver de medrar, 41 fala en castelán.</p> <p>Dí que aos que gobernan hai que se achegar, de chaqueta troca, 45 todo en castelán.</p> <p>¿Quére enguedellarte calquer lacazán? Póis, cando ao Xugado te vai demandar, 50 fala castelán.</p> <p>¡Ata o mandamento que orde a embargar, tamén ven escrito 54 todo en castelán!</p>
---	---

⁸ Reproduce este fragmento Ricardo Gurriarán no seu libro *Florencio Delgado Gurriarán. Vida e obra dun poeta valdeorrés, republicano e galeguista* (1999, pp. 43-44).

¡Ouh língua de Cervantes, Lope e de Quevedo!;
 ¡ouh fala de Castela, nai de conqueridores!;
 ¡ouh idioma subprime!; ¡ouh castelán sonoro!
 58 O que é, na nosa terra, tés bós embaixadores!

Estamos ante un poema de combate, ante un poema belixerante, no que o obxectivo é denunciar o desleigamento dos que falan en castelán. É un poema de tema sociolingüístico que un sociolingüista puro e obxectivo non subscribiría na súa totalidade. É certo que o cacique fala en castelán e os seus “subordinados”, non; é certo que o crego fala en castelán e os seus fregueses de medio rural, non; e é certo que o señorito (“señoritiño” no texto) fala en castelán e os seus criados e outros veciños, non. O autor escolle tres representantes de persoas con poder e de bo pasar económico, unha delas, ademais, culta, o señor abade, pero a escola podía sei máis numerosa e que abranguese a todos aqueles con certa riqueza, con cotas de algún poder e “instruídas” (tres trazos que, con frecuencia, se dan na mesma persoa). O autor sabía moi ben que, naquela Galicia, tales persoas falaban en castelán, signo externo do que o idioma era expresión: expresión do seu poder e da súa situación socioeconómica. En Burgos, onde naceu o castelán (Menéndez Pidal *dixit*), o cura, o señorito e o cacique carecen deste signo externo, pero non das mañas dos colegas galegos. Aínda así, está por estudar se, nalgunha medida, os burgaleses “pobres” empregan unha modalidade B do castelán equivalente, *mutatis mutandis*, á lingua B que, en Galicia, falan os que están por debaixo do cacique ou do señorito. Debemos lembrar aquí un libro que se publicou en Italia sobre a escola de Barbiana, *Lettera ad una professoressa*, con textos dos alumnos desa escola nos que demostraban o complexo de inferioridade —e o atraso escolar— dos nenos pobres, alumnos que empregaban un italiano concorde coas circunstancias socioeconómicas do seu barrio e dos seus fogares.⁹ Supoño que os arrabaldes de Burgos non estaban, nestas datas, fóra das mesmas leis sociolóxicas.

Na requisitoria de Florencio Delgado Gurriarán hai versos sobre a lingua dos xulgados, das “utilidades” e dos “embargos”, trindade castelanfalante. Supoño que o castelán dos trabucos (impostos percibidos como abusivos) non soa ben entre as xentes humildes de Burgos, como non soaría ben na Galicia cobizada por Florencio (máis autónoma, máis democrática, máis xusta) a lingua dun documento oficial, o galego, que notificase a unha persoa non rica a obriga de pagar certos impostos.

No poema de Delgado Gurriarán falan en castelán os maragatos que, na súa actividade comercial, “por roubar”, se enriquecen á conta dos galegos. O gaño

9 O barrio, Barbiana, na vila de Vicchio (a 45 quilómetros de Florencia).

do comercio, nas nosas sociedades, baséase, sexan foráneos ou nativos os comerciantes, na mesma teoría e na mesma praxe do lucro. Tamén fala castelán o “trepas” cobizoso de determinados postos políticos, do que temos exemplos en Galicia, case sempre bilingües, desde 1977, un tempo que o noso poeta non coñeceu *in situ*.

Se houberse que resumir esta miña controversia co poema de Florencio Delgado Gurriarán diría que o crego, o señorito, o cacique, os documentos e os “trepas” utilizan a lingua A porque así o impón a feitura dunha sociedade que, desde hai séculos, asignoulle, na práctica, ó galego, o papel de lingua B.

Xa dixemos que o poema se reeditou en 1943, no *Cancioneiro da loita galega*. Non é unha reimpresión, é una reedición con algunha variante e con dúas estrofas novas entre o verso 45 e o 46, estas:

Mozo falanxista,
mistura infernal
de tolo e borreiro,
fala castelán.

Soñando coa moura
Hespaña imperial,
canta a Torquemada
todo en castelán.

Efectivamente, en moitos lugares de Galicia, señoritos ociosos, estudantes de moi pouco éxito, fillos de papá sen oficio e pouco beneficio e outras xentes así afiliáronse á Falanxe nos primeiros días do Alzamento. Por fin podían ter poder, mesmo para matar, poder que exerceron na súa lingua máis habitual, que, naqueles lóbregos días, era, ademais, a que cumpría reivindicar como a da “España una”, oposta á dos “separatistas”.

Florencio Delgado Gurriarán, no seu compromiso co idioma galego, asomouse, como poeta, tamén, á área lingüística dos topónimos, dos vellos nomes dos lugares. Debemos coñecer “Nomes”, un dos tres poemas preliminares do libro *Galicia infinda* (1963).

NOMES
Nomes de Michöacan,
son garruleiro e liscario;
Tsintsunsan, Paricutín,
Sirahuen, Uruapan, Ario,
Saráracua, Cupatizisio
Tangancícuaro, Tacámbaro...

Nomes da tarasca terra,
 irechouchío de paxaros!
 de antergo e de nobre alamio:

.....

Nomes da beira do Sil,
 Val de Afreixo, Val de Godo,
 a Pena da Moura, o Castro,
 Porto Mourisco, Baxeles,
 Cógomo, Castelo, Arnado,
 Outarelo, Millarouso,
 Portela, Cesures, Arcos...
 Nomes, nomes de Valdeorras
 doce e sonoro canto!

Nos nove primeiros versos, o poeta canta a música de dez topónimos mexicanos (“rechouchío de paxaros”), e na segunda parte do poema, tamén de nove versos, o “doce e sonoro canto” de catorce topónimos da súa terra valdeorresa. Así pois, estamos ante unha oda á toponimia enxebre, en linguas amerindias, de México, a patria que acolleu ó noso poeta, e unha oda á toponimia enxebre —pura, non deturpada—, en lingua galega, dun anaco, moi entrañable para el, de Galicia. O poeta faise cidadán de dúas patrias gabando a pureza filolóxica dos topónimos da terra deixada e da terra que o acolleu.

Porque o cidadán Florencio Delgado Gurriarán sempre estivo moi preocupado pola pureza —pola enxebreza— da toponimia, preocupación demostrada en varios textos, en prosa e en verso. Nun libro posterior, *Cantarenas*, de 1981, o poema “Loubanza á toponimia enxebre (Muiñeira sen música)” é un canto á toponimia non deturpada, con versos coma estes:

Non trocar por feles os galaicos meles,
 pronunciando “El Barco”, “Villoira”, “Otarielo”,
 e “Puerto Morisco” e “Repuricielo”.

Por iso, no poema anterior escolleu, sen deturpalos, Porto Mourisco e Outarelo. Finaliza a denuncia, entre outros, con estes dous versos:

Xentes valdeorresas, voltade á eufonía
 dos nomes anterros, baril fidalguía.

Deixándonos a toponimia, reparemos, tamén en *Cantarenas*, no poema “Pre-gos ao Nazareno de un valdeorrés emigrado”, fermosa composición na que un poeta católico, sen retórica, con autenticidade, lle manifesta a

Deus fillo, nado nas pallas
en corte de pegureiros
[...]
os que sachan leiras;
queren rezarche en galego;
os que percorren o mundo,
porque hai fame nos seus eidos
e o pan afora procuran,
queren rezarche en galego.

Florencio pensa, nesta ocasión, só nas clases sociais que padecen a historia en Galicia (labregos, emigrantes), non nas que a fan (señores, ricos...), pero este poeta católico —e social— é consciente de que os oficios relixiosos en lingua galega son obxecto de atrancos por parte do poder e dos poderosos; de aí que formule o seu “prego” nestes termos:

¡Deixa que pregarche os *deixen*¹⁰
no nobre falar galego,
para que non esmoreza
a luz da Fe nos seus peitos!

Hai outro tipo de poemas de tema sociolingüístico, un moi curioso, “A galega en París”, xa de 1955, cando a emigración a Francia aínda estaba no seu comezo. Son vinte versos protagonizados por unha “rapaza galega... da aldea” que, en París, fala unha especie de barallete galogalaico, porque a sociedade na que vive e traballa imponlle voces e expresións non galegas. Agora ben, “O seu francés pavero” non é obxecto de sátira, que o noso poeta só esgrime contra a xiria do castrapo, expresión clara de desleigamento. Ante esta “rapaza galega” —que, sen dúbida, traballaba de criada de servir, de “bonne”— pon o acento nas señardades da protagonista que

garda, baixo da tona do seu francés pavero,
todo o espírito da Terra, todo o celme aldeán.

10 A cursiva é miña.

É a rapaza que

de noite, na “chambre”, ten “rêves” do seu pobo
—os eidos non esquece, nin o cheiro das mazáns—

Neste aspecto da temática sociolingüística, estamos ante un poema pioneiro. Supoño que o autor gustou deste poema pois reeditouno nun libro moi estimado por el, *Galicia infinda* (1963). Nesa segunda edición, só hai, ó meu ver, unha modificación citable: “mociña” por “rapaza”.

Os textos tidos en conta neste discurso son, ó meu ver, os poemas sociolingüísticos que publicou o autor antes e despois de 1936. Agora ben, nese longo período, non escasean os poemas, sobre outros temas, que, nalgúns dos seus versos, apuntan á problemática sociolingüística. Conviría telos en conta nun estudo máis amplo e minucioso. Deste xeito, quedaría ben claro que Florencio Delgado Gurriarán foi a musa sociolingüística máis orixinal e comprometida durante décadas, polo menos entre 1931 e 1968. Cumpriría facer unha edición anotada, nun volume especial, de tantos e tan valiosos textos.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Alonso Montero, Xesús (1969). *O que cómpre saber da lingua galega*. Buenos Aires: Alborada.
- Alonso Montero, Xesús (2017). A musa sociolingüística de Manuel María. En: José Estévez López, coord. *Manuel María: libro colectivo de homenaxe no seu día das letras galegas, 17 de maio 2016*. Lugo: Deputación Provincial de Lugo, 28-29.
- Alonso Montero, Xesús (2018). Poemas sobre a problemática sociolingüística en Galicia: dous textos pioneiros de Manuel Rodríguez López. En: Antonio Giz, coord. *Manuel Rodríguez López, 25 anos despois. Memoria viva dun poeta obreiro*. Lugo: Interdix Galicia, 17-19.
- Alonso Montero, Xesús (2022). *Florencio Delgado Gurriarán, poeta na terra, na guerra e no exilio*. Vigo: Galaxia.
- Delgado Gurriarán, Florencio (1931). Opinións sobre o galego. *Heraldo de Galicia*. 30 (23/V/1931).
- Delgado Gurriarán, Florencio (1931). Carta de Guan de la Era al doutor Nuevo Campito. *Heraldo de Galicia*. 59 (14/XII/1931).
- Delgado Gurriarán, Florencio (1934). Falan castelán. *A Nosa Terra*. 330 (7/IV/1934).
- Delgado Gurriarán, Florencio (1963). *Galicia infinda*. Vigo: Galaxia.

- Delgado Gurriarán, Florencio (1981). *Cantarenas*. Sada: Edicións do Castro.
- Delgado Gurriarán, Florencio (1986). *O soño do Guieiro*. Sada: Edicións do Castro.
- Gurriarán, Ricardo (1999). *Florencio Delgado Gurriarán. Vida e obra dun poeta valdeorrés, republicano e galeguista*. Sada: Edicións do Castro.
- Manuel María (1968). *Proba documental*. Monforte de Lemos: Edicións Xistral.
- Manuel María (2015). *A esencia máis nosa: poemas sobre a lingua galega*. Outeiro de Rei: Fundación Manuel María de Estudos Galegos. Edición de Xosé Ramón Freixeiro Mato.
- Partido Galeguista (1943). *Cancioneiro da loita galega*. México: Partido Galeguista.
- Rodríguez López, Manuel (1968). *Poemas populares galegos*. Lugo: Celta.